

УКРАЇНСЬКА МОВА

ТВОРЧИЙ КАЛЕЙДОСКОП

1—4 класи

Навчально-методичний посібник

Рекомендовано до друку вченою радою

НПУ імені М.П. Драгоманова

- *Нестандартні уроки з навчання грамоти*
- *Нестандартні уроки з позакласного читання*
- *Інтегровані уроки*
- *Казки та вірші*

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК 373.31
ББК 74.268.1я71
У45

Рецензенти:

професор, завкафедри мови та методики викладання
в початковій школі НПУ ім. М.П. Драгоманова
Семеренко Г.В.

відмінник освіти України, вчитель-методист початкових класів
школи №227 м. Києва
Яткевич Н.М.

*Рекомендовано до друку вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова
(Протокол №4 від 23.12.2009р.)*

Українська мова. Творчий калейдоскоп. 1—4 класи: Навчально-методичний посібник / Упор. А.П. Каніщенко, Н.О. Будна. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2021. — 120 с.

ISBN 978-966-10-7208-3

У навчально-методичному посібнику подано нестандартні уроки з навчання грамоти, з позакласного читання, інтегровані уроки української мови, а також казки та вірші учасників творчого колективу групи «Потенціал» Інституту педагогіки та психології НПУ імені М.П. Драгоманова.

Літературна обробка і творче, методичне доопрацювання та упорядкування матеріалу посібника належать професору кафедри мови та методики навчання в початковій школі, керівнику групи «Потенціал» А.П. Каніщенко й учителю початкових класів вищої категорії, вчителю-методисту Н.О. Будній.

Матеріали методичного посібника пропонуються студентам-практикантам та вчителям початкової школи для використання у букварний період навчання грамоти, на уроках класного та позакласного читання, уроках мови та зв'язного мовлення.

УДК 373.31

ББК 74.268.1я71

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-7208-3

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2021

**НЕСТАНДАРТНІ
УРОКИ
З НАВЧАННЯ
ГРАМОТИ**

УРОК 1

Тема. Звук [б]. Позначення його буквою Бб («бе»).

Мета: ознайомити учнів з буквою Бб («бе»), якою позначаються на письмі звуки [б], [б']; навчити правильно вимовляти звуки, впізнавати їх у словах, читати склади та слова з буквою; розвивати аналітичні та синтетичні вміння, зв'язне мовлення.

Обладнання: карта маршруту подорожі, карточки грибів, малюнки дуба, білки, друкована буква Бб («бе»), торбинка зі словами.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

Продзвенів дзвінкий дзвінок,
нам пора вже на урок.
Час роботи вже настав,
біля парти кожен став.
І за неї тихо сядем,
в двері знань разом заглянем.
Будемо старатися,
думати, навчатися.

II. Оголошення теми уроку.

— Діти, сьогодні урок у нас буде незвичайним. Ми будемо подорожувати чарівним лісом букви Бб («бе»). Але дорога у цей загадковий ліс повна перешкод і несподіванок. Щоб їх подолати, нам потрібно бути дуже уважними, старанними, допитливими і працьовитими.

Учитель розкриває дошку, де розміщена карта з маршрутом подорожі і записана тема уроку.

— Ось перед вами карта подорожі до чарівного лісу букви Бб («бе»). Хто з вас на уроці буде старанним та уважним, той отримуватиме чудові грибочки. А хто збере таких грибочків багато, тому в щоденник буде записана подяка. Подивіться на ці грибочки. Хіба вони не чудові?

Учитель показує намальовані гриби.

— Усі готові подорожувати? Тоді вирушаємо!

III. Мовна розминка.

— Пригадайте, які скоромовки ми з вами вивчали. Повторимо скоромовку про одуда.

— Одуде, одуде, а де твій дім буде?

— В лісі, на дубі, буде, діти любі.

— Зараз я вам нагадаю скоромовку про дятла, а ви повторите її декілька разів у пришвидшеному темпі.

Дятел дуба доглядав:
дзьобом вправно діставав
його грізних ворогів —
ненаситних шкідників.

— А хто з вас самостійно пригадає скоромовки про курей, грім, росу, про те, як Вова окунів ловив? *(Діти пригадують вивчені скоромовки і промовляють їх парами, рядами, класом.)*

- Кури клювали крупу у кориті.
Катя клопоче, щоб всі були ситі.
- Реве ревун на триста ріг.
Реве сердито, наче звір.
То грім гуркоче серед хмар.
Ой, громе грізний, нас не вдар!
- Босий хлопець
сіно косить.
Роса росить
ноги босі.
- Вова на ставку ловив
окунів та головнів.
Вову Віка вмовила
відпустити головня.

— Молодці, діти. Ви вправно пройшли «стежинкою скоромовок».

IV. Розвиток фонематичного слуху.

— Продовжуємо рухатись далі. Але щоб дійти до чарівного лісу, нам потрібно пограти в гру «Зміни значення слова». Я говоритиму слова, а ви, змінивши в ньому одну букву, називатимете слово з новим значенням. Згода? Тоді починаємо.

пив — лив	мак — рак
коза — коса	слива — слава
коса — роса	слива — злива
роса — руса	ворона — ворота

— Молодці, дітки. От ми і дійшли до лісу, та не простого, а чарівного.

V. Робота зі звуками [б], [б'] та буквою Бб («бе»).

1. Ознайомлення зі звуками [б], [б'] та буквою Бб («бе») на їх позначення.

— Подивіться! На краю лісу стоїть дуб.

Учитель показує малюнок.

— Але хто це живе на дереві? Зараз відгадаємо загадку і дізнаємося про чудо-звірка.

Що за дивна непосида
на стежину шишки кида?
З гілки скік та скік на гілку.
Упізнали друзі ... (білку).

Вчитель показує малюнок.

— Скільки складів у слові *білка*? (*Два*)

— Який перший склад? (*Біл*)

— Який перший звук? (*[б']* — *напівном'якшений*)

— Який він за вимовою? (*Приголосний, бо вимовляється за допомогою голосу і шуму.*)

Учні промовляють за вчителем: б-б-б-ілка, виділяючи звук [б'], повторюють його кілька разів та спостерігають за артикуляцією мовних органів через люстерко.

Учитель пояснює спосіб творення звука [б]:

— При вимові звука [б] губи стиснуті, дещо витягнуті вперед, ротова порожнина закрита; струмінь видихуваного повітря прориває перешкоду. Це приголосний, який вимовляється дзвінко: ду...б, зу...б, гри...б, ри...б-ка.

2. Закріплення знань про звукову та складову будову слів.

1) Визначення позиції звука [б] у слові.

— Доберіть слова зі звуком [б] і складіть з ними два речення.

Учні називають слова та речення, аналізують їх за кількістю слів, інтонацією, а слова — за звуковою та складовою будовою.

— Білочка дуже хоче, щоб ви разом із нею вивчили скоромовку:
Бурі бобри брід перебрели,
забули бобри забрати торби.

Учні повторюють за вчителем скоромовку, потім називають слова, в яких є звук [б], та визначають його позицію в кожному слові.

— Увага! Білочка принесла кожній групі дітей, що сидять в одному рядку, окреме завдання. Коли ви його виконаєте, то продовжите подорож.

Завдання:

1 ряд — назвіть приклади слів на позначення назв тварин із виучуваним звуком на початку слова. (*Бізон, бегемот*)

2 ряд — назвіть приклади слів на позначення назв птахів із виучуваним звуком у середині слова. (*Горобець, альбатрос*)

3 ряд — назвіть приклади слів на позначення назв морських мешканців з виучуваним звуком у кінці слова. (*Краб*)

2) Порівняння вимови звуків [б] і [б'].

— Як вимовляється перший звук у словах *бізон, бегемот*?

— У якому слові чуємо твердий приголосний [б]? (*Бегемот*)

— У якому слові чути напівпом'якшену вимову цього звука? (*Бізон — [б']*)

— Як змінюють положення мовні органи при вимові напівпом'якшеного звука [б']? (*Губи ледь стискуються, язик притискається до нижніх зубів.*)

Діти вимовляють: бук — бік, берег — бісер, булочка — білочка.

— Молодці, діти. Ви справилися із завданням спритної Білочки, і вона нам дозволяє далі подорожувати стежками чарівного лісу.

3. Ознайомлення зі структурними компонентами букви Бб («бе»).

— Ось ми й дісталися до казкового дуба.

Вчитель показує малюнок.

— У ньому знаходиться дупло із зачиненими дверима. Коли вони відчиняються, то з'являється велика та маленька букви Бб («бе»).

Учитель показує друковану букву.

— На що схожа велика друкована літера Б («бе»)? (*На бандуру, на білочку з горішком, на гуску, яка дивиться назад.*)

— Велика буква Б («бе») складається з трьох елементів: прямої вертикальної лінії, до якої вгорі приєднується коротка горизонтальна лінія, і правого півовала, що починається зі середини вертикальної лінії і прилягає внизу до її кінця.

— Послухайте віршик про букву Бб («бе»).

М'який знак собі з дощок
змайстрував зручний дашок.

— Можу йти тепер далеко:
не страшні дощі і спека!

Подивився знак в люстерко —
і в очах йому померкло:
він пізнати не міг себе —
схожий став на букву «бе».

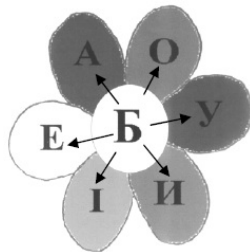
— Мала буква б («бе») складається з двох елементів: овала і хвилястої лінії над ним. Вона схожа на букву о («о») з хвостиком угорі. Велика і мала букви Бб («бе») погодяться подорожувати з нами, якщо ви відтворите їхні «портрети» у своїх зошитах. Тож відкрийте їх і напишіть велику і малу букви Бб («бе»).

4. Читання прямих і зворотних складів.

— Букві Бб («бе») сподобалось, як ви, діти, відтворили її «портрет», і вона подорожуватиме з нами. На згадку вона дарує магічну квітку зі складами. Прочитаємо їх.

Діти читають хором: ба, бо, бу, би, бі, бе.

— Молодці, діти! От і привела нас буква Бб («бе») на галявину відпочинку. Всі тихенько встанемо і перепочинемо.

Раз! Два! Всі присіли,
потім вгору підлетіли.
Три! Чотири! Нахилились,
із струмочка гарно вмились.
П'ять! Шість! Усі веселі.
Летимо на каруселі.
Сім! Вісім! В поїзд сіли,
ніжками затупотіли.

Дев'ять! Десять! Відпочили
і за парти дружно сіли.

— Відпочили? Готові подорожувати далі? Тоді рушаймо.

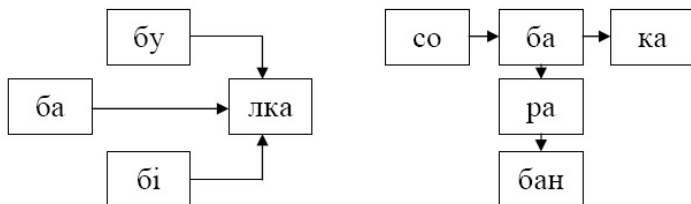
5. Робота з буквою.

1) Складання слів зі складів за їх лексичним значенням.

— Буква Бб («бе») привела нас до лісової хатини «Букваринка», де збираються чаклувати всі букви. Нас тут теж чекає багато цікавого.

Читаємо:

- слова, що позначають назви тварин (*білка, собака*);
- слово, що позначає музичний інструмент (*барабан*);
- слово, що позначає хлібний виріб (*булка*).

— А слово *балка*, діти, чарівне. Воно може мати аж два значення:

- яр із пологими схилами;
- дерев'яна колода або залізний брус, що використовують як основу для перекриття.

2) Читання слів у колонках.

брати

бобрі

брат

кóбри

браті

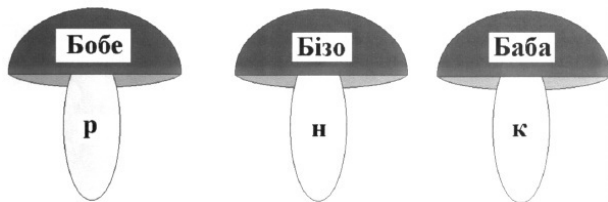
зéбри

— Поясніть значення слів *кобра* та *зебра*.

• Кобра — велика отруйна змія з плямами на шиї, її ще називають окулярною змією.

• Зебра — дикий африканський кінь, який має смугасту шкіру. А ще зебрами називають пішохідні переходи, бо на них наносять схожі білі смуги.

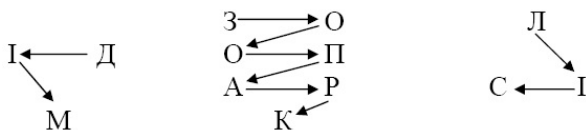
— А зараз, діти, буква Бб («бе») поведе нас на галявину чарівних грибів. Зараз ми їх «розчаруємо», прочитавши слова, від яких «втекли» останні букви. А ще ми дізнаємося про значення кожного слова і складемо з ними речення.

- Бобер — великий водяний гризун, який дає цінне хутро.
- Бізон — великий бик, подібний до зубра.
- Бабак — товстий незграбний гризун, який живе в степу у норах, цінний своїм хутром і шкірою; з ранньої осені до весни впадає в сплячку.

Діти повторюють значення слів, складають з ними речення.

— Буква Бб («бе») запрошує нас до магічних схем. Потрібно прочитати слова за вказаними стрілочками.

3) Гра.

— Не забувайте, діти, що у нас є торбинка зі словами. Зараз ми пограємось у гру «Де чие місце?».

Один учень витягає з торбинки картку зі словом, зачитує його, пояснює лексичне значення, виділяє склад із буквою Бб («бе»), називає звук, який вона позначає, і прикріплює на дощці картку до відповідної колонки (У лісі; У зоопарку; У домі).

Слова в торбинці: білка, грибочки, бідон, зубри, бегемот, граб, боровик, батарея, білизна, кобра, зебра.

Діти перечитують слова з колонок і доповнюють їх власними прикладами.

VI. Підсумок уроку.

— Ось і закінчилася наша подорож, під час якої ми вивчили букву Бб («бе») та звуки, які вона позначає. А ще ми познайомилися з великою кількістю слів, які мають у своєму складі вивчену нами букву.

— Яке завдання вам сподобалося найбільше? (*Відповіді дітей.*)

— Підніміть свої грибочки і порашуйте, хто їх має найбільше.

Учням, у яких багато грибочків, учитель записує подяку в щоденники.

М. Горго

УРОК 2

Тема. Звуки [д], [д']. Позначення їх буквою Дд («де»).

Мета: ознайомити учнів з буквою Дд («де») та звуками [д], [д']; сприяти практичному засвоєнню дзвінкої вимови цих звуків у кінці слова та складів; розвивати фонематичний слух; формувати вміння читати склади та речення з новою буквою; виховувати любов до природи та шанобливе ставлення до неї.

Обладнання: карта з маршрутом подорожі у чарівний ліс, предметні малюнки, чарівна квітка, лялька Дюймовочка, поїзд (іграшка).

Хід уроку

I. Організаційна частина.

Дзвонить дзвоник, не стихає,
школярів усіх скликає.

Сядьте зручно, усміхніться
і на мене подивіться.

Зробимо в науку крок —
починаємо урок.

Девіз уроку:

Не просто слухати, а чути.

Не просто дивитися, а бачити.

Не просто відповідати, а міркувати,
дружно й плідно працювати.

II. Оголошення теми уроку.

— Дітки, сьогодні на уроці ми будемо вивчати нову букву — букву Дд («де»). Але урок у нас буде незвичайним, тому що я одержала запрошення до чарівного лісу, де ми і будемо вивчати цю букву. Отже, у подорож ми вирушимо негайно. Їхатимемо поїздом, я буду машиністом, а ви всі — пасажирами. Сіли у вагони і вирушаємо!

У мандрівку із собою ми візьмемо старанність, вміння, допитливість, працьовитість, завзятість та спостережливість. Хто з вас під час подорожі буде старанним, уважним та активним, той отримає від чарівного дуба листочки-призи. Рушаймо! Ту, ту-у-у-у!

Вчитель розкриває дошку, на якій зображено маршрут екскурсії поїздом.

— Дітки, подивіться у віконечко нашого поїзда. Перед нами роз-

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати далі,
придбайте, будь ласка,
повну версію книги.